

LUCIAN PRICOP

STATUL
CULTURAL

12 eseuri
de sociologia lecturii

EDITURA CARTEX

Cuprins

Argument	7
Canonul literar ca mecanism de excludere	11
Cititul performativ.	
Cum ajunge Shakespeare viral	25
Jurnalele contrafăcute.	
O lungă istorie a autenticității simulate	40
Lectura ca tehnologie a puterii	78
Lectura escapistă și post-librăria	95
Malpraxisul ca model al responsabilității: de la răspunderea profesională la imaginarele literare ...	112
Non-lectura. Despre o absență care a devenit normă culturală în Europa și America de Nord	129
Obsesia originalității	141
Patologiile lecturii	155
Politizarea culturii și manipularea memoriei colective. O explicație de sociologia informației ...	166
Statul estetic, statul cultural și statul post-estetic ...	184
Urăsc literatura!	198
În loc de concluzii	211
Bibliografie	215
Index nominum	267

Argument

În scrierea capitolelor din volumul *Statul cultural. 12 eseuri de sociologia lecturii* am pornit de la o dificultate metodologică pe care discursul cultural în general o evită: aceea că lectura, deși investită constant cu virtuți formative, emancipatoare, produce adesea efecte contrare intențiilor. În imaginarul public, lectura este asociată cu ideea de progres intelectual și autonomie critică. În realitatea socială, ea funcționează frecvent ca instrument de diferențiere și de legitimare a unor ierarhii culturale preexistente. Eseurile reunite în acest volum urmăresc reafirmarea statutului lecturii ca experiență cognitivă și examinează condițiile psihosociale în care practica lecturii a dobândit funcția de obligație, marcă distinctivă sau simulacru.

Așadar, demersul meu este unul analitic, nu apologetic; tratez lectura ca practică socială reglementată, nu ca exercițiu spontan al spiritului. Pentru că am convingerea că a vorbi despre lectură în termeni exclusiv morali sau pedagogici presupune ignorarea cadrului instituțional care o face posibilă și o organizează. Școala, universitatea, canonul literar, piața editorială și politicile culturale sunt orice altceva decât contexte neutre; sunt chiar instanțe care prescriu moduri legitime de a citi și de a vorbi despre texte. De aceea, lectura este o competență socială supusă criteriilor de validare și sancționare.

Canonul literar ocupă un loc central în această analiză, deoarece constituie una dintre cele mai eficiente forme de naturalizare a puterii culturale. Prezentat adesea ca rezultat al unui consens estetic sau al unei selecții meritocratice, canonul funcționează, în fapt, ca mecanism de excludere discretă: stabilește ce merită citit, dar mai ales ce tip de raport cu lectura este considerat legitim. În numele valorii, canonul produce culpabilizare culturală, convertind nealinieră la normă într-un semn de deficit intelectual. Practica lectorială devine astfel mai puțin un act de explorare și mai mult o probă de conformitate.

Această presiune normativă explică proliferarea formelor de interpretare performativă, pe care le analizez ca răspunsuri adaptative la un sistem de așteptări excesive, deși ne câștigă atenția întâi ca simple derapaje individuale. Cititul de acest tip presupune afișarea lecturii ca marcă de capital cultural, în contexte în care contează mai puțin relația efectivă cu textul și mai mult capacitatea de a produce discursuri conforme. Jurnalele contrafăcute, rezumatele mimetice și opiniile reciclate sunt simptome ale unei culturi care solicită permanent semne de competență lectorială, dar oferă tot mai puțin spațiu pentru experiența reală a lecturii. Simularea este o anomalie, dar și un efect logic al presiunii simbolice exercitate asupra cititorului.

Analiza lecturii ca tehnologie a puterii deplasează discuția de la nivelul practicilor individuale la cel al structurilor de guvernare culturală. Lectura este

integrată într-un ansamblu de proceduri prin care subiecții sunt formați și ierarhizați, iar practica acesteia servește înțelegerii și funcționează totodată ca modalitate de a demonstra apartenența la un anumit regim al valorii. Din această perspectivă, lectura escapistă se configurează ca o reacție defensivă la presiunea normativă exercitată de lectura legitimată instituțional. Refuzul sensului impus este, paradoxal, una dintre puținele forme de libertate care ne-au mai rămas.

Un capitol important al volumului este dedicat malpraxisului cultural, concept care desemnează ansamblul de practici instituționale ce produc, sub pretextul promovării culturii, efecte de respingere și dezangajare. Pedagogiile lecturii, politicile editoriale și discursurile elitiste despre „nivelul cultural“ contribuie adesea la transformarea acesteia într-o experiență anxiogenă, încărcată de obligații și vinovății. Non-lectura, analizată în acest context, apare ca un rezultat previzibil al unei culturi care substituie formarea prin prescripție și educația prin control, nu ca o chestiune de responsabilitate individuală.

Presiunea de a produce interpretări originale, de a formula poziții personale, de a evita redundanța constituie un alt factor de distorsiune a relației cu lectura. Obsesia originalității, alimentată de dinamica recunoașterii, generează patologii care merg de la suprainterpretare la instrumentalizarea textului în scopuri de autopromovare intelectuală. În loc să faciliteze înțelegerea, lectura se schimbă într-un test

permanent al creativității interpretative, în care ezitarea sau lectura lentă sunt penalizate.

Dimensiunea politică a lecturii este abordată explicit prin analiza modului în care cultura este mobilizată în construirea și administrarea memoriei colective. Selecția textelor legitime, instituționalizarea anumitor interpretări și marginalizarea altora sunt procese profund politice, chiar atunci când sunt prezentate sub masca neutralității. Conceptul de stat cultural desemnează acest ansamblu de mecanisme prin care lectura este integrată într-o strategie mai largă de guvernare, în care cultura funcționează ca resursă de legitimare și control.

Eseul care încheie volumul, intitulat *Urăsc literatura!*, funcționează ca un act deliberat de demascare critică a literaturii, atacând mitologiile care îi susțin prestigiul. Refuzul retoric al literaturii vizează sacralizarea ei excesivă și prefacerea lecturii într-o obligație morală. Prin suspendarea respectului automat față de literatură, se creează condițiile unei reinterogări oneste a funcțiilor sale sociale. Astfel, volumul se distinge printr-o clarificare critică a modului în care lectura a fost instrumentalizată, idealizată și, uneori, compromisă. Prin orientarea sa critică, *Statul cultural. 12 eseuri de sociologia lecturii* adoptă deliberat o poziționare inconfortabilă în câmpul cultural, forțând o distanță reflexivă față de una dintre practicile cel mai intens mitologizate ale modernității culturale.

Index nominum

- Adams, Percy G., 47, 215
Adorno, Theodor W., 96, 98,
 99, 199, 200, 201, 215,
 216, 236, 237
Agamben, Giorgio, 91, 216
Alexandrescu, Sorin, 211
Alighieri, Dante, 18, 259
Anderson, David S., 116, 217
Anghelescu, Mircea, 211
Antohei, Sorin, 180, 181, 217
Apple, Michael W., 79, 217
Arden, London, 263
Armentrout, Jennifer L., 102,
 259
Aron, Paul, 211
Aronczyk, Melissa, 117, 218
Asprey, Dave, 106, 259
Assmann, Aleida, 68, 115, 166,
 167, 168, 169, 172, 173,
 177, 181, 183, 218
Austin, John Langshaw, 30,
 219

Balint, Benjamin, 123, 219
Ball, Stephen J., 80, 83, 85,
 89, 219
Barnes, Julian, 259
Baron, Naomi S., 137, 219
Barthes, Roland, 14, 31, 34,
 145, 146, 220
Baudrillard, Jean, 158, 220
Bauman, Zygmunt, 97, 208,
 221
Beauchamp, Tom L., 120, 221
Bloom, Harold, 12, 147, 221, 222

Boden, Margaret A., 152, 222
Bogdan, Cristina, 211
Boia, Lucian, 180, 222
Boltanski, Luc, 108, 223
Bonnin, Michel, 172, 223
Borges, Jorge Luis, 149, 150,
 151, 259
Bourdieu, Pierre, 19, 63, 93,
 119, 160, 186, 202–205,
 207, 223, 224
Bradbury, Ray, 131, 259
Braham, Randolph L., 174,
 224
Brubaker, Rogers, 173, 225
Buettner, Dan, 106, 259
Burke, Peter, 62, 225
Butler, Judith, 123, 225

Camus, Albert, 98, 259
Canetti, Elias, 133, 134, 259
Carr, Nicholas, 130, 226
Certeau, Michel de, 207, 226
Chartier, Roger, 186, 187, 226
Cioroianu, Adrian, 211
Clear, James, 100, 259
Constable, Giles, 45, 227
Coravu, Robert, 211
Corbea-Hoișie, Andrei, 199,
 200, 216, 237
Cornea, Paul, 211
Coupland, Douglas, 136, 260
Creangă, Ion, 20, 260
Culler, Jonathan, 39, 227
Cărtărescu, Mircea, 23, 259

- Darnton, Robert, 185, 227
 DeLillo, Don, 135, 260
 Debord, Guy, 98, 109, 228
 Decuble, Gabriel H., 199, 216
 Deleuze, Gilles, 80, 83, 87,
 143, 144, 228
 Dușu, Alexandru, 212
 Eagleton, Terry, 190, 191, 228
 Eco, Umberto, 38, 228, 229
 Eggers, Dave, 136, 260
 Ellenberger, Henri F., 56, 229
 Eminescu, Mihai, 19, 24, 260

 Faulkner, William, 98, 260
 Felman, Shoshana, 30, 229
 Figes, Orlando, 176, 229
 Fish, Stanley, 28, 32, 34, 35,
 148, 230
 Flaubert, Gustave, 14, 97, 118,
 119, 120, 260
 Flonta, Mircea, 212
 Flonta, Maria-Luisa, 212
 Flood, Gavin, 35, 230
 Folli, Anna, 52, 230
 Foucault, Michel, 19, 56, 78,
 79, 83, 88, 91, 94, 101,
 146, 160, 230–232
 Franklin, Ruth, 66, 232
 Fumaroli, Marc, 189, 191, 194,
 233

 Galeotti, Mark, 116, 233
 Galgut, Damon, 124, 125, 260
 Gearhart, Sarah, 233
 Gee, James Paul, 36, 233
 Gheorghiu, Mihai Dinu, 212
 Gherghel, Valeriu, 212

 Goethe, Johann Wolfgang
 von, 13, 260
 Grancea, Liana, 225
 Greenfield, Ben, 106, 260
 Greger, Michael, 105, 260
 Groom, Nick, 50, 234
 Guillory, John, 24, 234
 Gusdorf, Georges, 57, 234

 Han, Byung-Chul, 81, 82, 86,
 90, 235
 Hargreaves, Andy, 121, 235
 Harris, Robert, 59, 60, 62,
 235
 Hawthorne, Nathaniel, 17,
 260, 261
 Hayles, N. Katherine, 73, 236
 Hoggart, Richard, 206, 236
 Hoover, Colleen, 103, 261
 Horkheimer, Max, 98, 199,
 200, 236, 237
 Houellebecq, Michel, 89, 261
 Huang, Y. Linlin, 73, 237
 Hugo, Victor, 16, 261
 Huxley, Aldous, 131, 261

 Ioannidis, John P. A., 119, 120,
 237
 Iser, Wolfgang, 30, 238
 Ishiguro, Kazuo, 124, 125, 261

 Jameson, Fredric, 104, 238
 Jauss, Hans Robert, 14, 31,
 238
 Joyce, James, 18, 150, 151, 261

- Kafka, Franz, 98, 121–124, 133,
 160, 219, 225, 248, 255,
 261
 Kermode, Frank, 13, 239
 Kirschenbaum, Matthew G.,
 73, 239
 Koposov, Nikolay, 176, 239
 Kovach, Bill, 63, 240
 Kundera, Milan, 134, 261

 LaCapra, Dominick, 68, 240
 Langer, Lawrence L., 66, 240
 Larsson, Stieg, 124, 126, 261
 Laruelle, Marlene, 176, 241
 Leclercq, Jean, 42, 43, 44, 241
 Lehane, Dennis, 124, 126, 262
 Lejeune, Philippe, 49, 53, 55,
 241
 Li, William W., 105, 262
 Louth, Andrew, 41, 242
 Love, Harold, 64, 103, 242,
 261

 Maas, Sarah J., 102, 262
 Manea, Norman, 139, 262
 Manguel, Alberto, 212
 Manson, Mark, 101, 262
 Marcuse, Herbert, 98, 108, 242
 Marino, Adrian, 212
 Martin, Mircea, 212
 McCurdy, Jennette, 162, 262
 McEwan, Ian, 124, 125, 262
 McGann, Jerome, 49, 53, 243
 McGinn, Bernard, 42, 44, 243
 Meisner, Maurice, 171, 244
 Melville, Herman, 17, 262
 Mesina, Laura, 212
 Mesnard, Philippe, 67, 244

 Miller, Gabriel, 106, 262
 Milton, John, 15, 262
 Murgescu, Bogdan, 180, 181,
 244
 Musil, Robert, 103, 262

 Nealon, Jeffrey T., 191, 193,
 194, 245
 Newman, Sandra, 212
 Nora, Pierre, 178, 245
 Nussbaum, Felicity A., 48,
 246
 Nussbaum, Martha C., 119,
 246

 Ofrim, Alexandru, 212
 Olick, Jeffrey, 182, 246

 Pânzaru, Ioan, 213
 Peterson, Jordan B., 101, 262
 Petrescu, Camil, 21, 22, 181,
 247, 263
 Petrescu, Cristina, 181, 247
 Petrocchi, Milano, 259
 Pope, Alexander, 15, 263
 Popper, Karl R., 108, 247
 Pratt, Mary Louise, 47, 48,
 247
 Pricop, Lucian, 122, 248
 Pynchon, Thomas, 124, 125,
 263

 Rebreanu, Liviu, 20, 263
 Rosa, Hartmut, 92, 248
 Rosenblatt, Louise, 32, 33, 34,
 248, 249
 Rothberg, Michael, 67, 249

- Sadoveanu, Mihail, 20, 21, 24, 263
- Said, Edward W., 117, 249
- Sapiro, Gisèle, 213
- Schiller, Friedrich, 15, 184, 185, 187, 188, 190–193, 249, 263
- Sebastian, Mihail, 35, 138, 139, 263
- Sereny, Gitta, 60, 64, 250
- Serghi, Cella, 22, 263
- Shaheen, Jack G., 117, 250
- Shakespeare, William, 12, 18, 24–26, 150, 233, 263
- Shetty, Jay, 101, 263
- Sincero, Jen, 101, 263
- Sinclair, David A., 105, 264
- Skeggs, Beverley, 208, 250
- Snyder, Timothy, 115, 173, 175, 183, 250, 251
- Sontag, Susan, 162, 251
- Spence, Jonathan, 170, 251
- Stafford, Fiona, 51, 251
- Stagl, Justin, 47, 252
- Starobinski, Jean, 55, 252
- Steedman, Carolyn, 64, 252
- Steiner, George, 156, 253
- Steinhardt, Nicolae, 139, 264
- Stendhal, 97, 264
- Stone, Gene, 260, 105
- Stone, Lawrence G., 63, 253
- Stone, Peter G., 105, 116, 125, 253
- Stănescu, Nichita, 23, 24, 264
- Thompson, Don, 117, 253
- Thurston, Anne, 171, 254
- Tolle, Eckhart, 100, 163, 264
- Tolstoi, Lev, 16, 97, 124, 125, 264
- Trilling, Lionel, 74, 254
- Tufekci, Zeynep, 70, 255
- Unamuno, Miguel de, 143, 264
- Uyttersprot, Herman, 122, 255
- Verdery, Katherine, 179, 180, 255, 256
- Vergheze, Abraham, 124, 125, 264
- Wallace, David Foster, 136, 264
- Wardle, Claire, 72, 256
- Waxman, Sharon, 116, 257
- Westover, Tara, 163, 264
- Wieviorka, Annette, 67, 256
- Willis, Paul, 206, 257
- Wolf, Maryanne, 138, 258
- Wolfson, Susan, 52, 258
- Woolf, Virginia, 103, 264
- Zuboff, Shoshana, 117, 258